

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA, O'QUVCHI INTELEKTINI ANIQLASHDA, PSIXODIAGNOSTIKANING O'RNI.

Razakov Farxod Kuvandikovich

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

razakovfarxod1@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada Umumta'lim maktablarida o'qitish sifatini oshirishda o'quvchini intellektini aniqlash eng muhim metodikalardan biri psixologik diagnostikadir. Maktab psixologi tomonidan o'quvchilar bilan individualni ishlash va diagnostikani o'rni muhim, umumta'lim maktablarida ta'lim sifatini oshirishda o'quvchini intellektini rivojlanishi uchun eng maqbul muhitni yuzaga keltirish asosida ham ruhan, ham jismonan barkamol avlodni tarbiyalash ijtimoiy hayotdagi barcha sohalarining muntazam yuksalishga olib kelish zarur.

Kalit so'zlar: intellekt, maktab, o'quvchi, metodika, psixodiagnostika,

ta'lim sifati.

Аннотация: В данной статье одной из важнейших методик определения интеллекта учащихся при повышении качества обучения в общеобразовательных школах является психологическая диагностика. Важна роль индивидуальной работы и диагностики школьного психолога с учащимися, в повышении качества образования в общеобразовательных школах необходимо воспитание поколения, как психически, так и физически совершенного, на основе создания оптимальной среды для развития интеллекта учащегося, что ведет к систематическому подъему всех сфер общественной жизни.

Ключевые слова: интеллект, школа, ученик, методология, психодиагностика, качество образования.

Annotation: in this article, one of the most important methods for determining student intelligence in improving the quality of teaching in secondary schools is psychological diagnostics. The role of individual work and diagnostics with students by a school psychologist is important, it is necessary to bring up both spiritually and physically harmonious generation on the basis of creating the most favorable environment for the development of the student's intellect in improving the quality of education in secondary schools, leading to a regular rise in all spheres of social life.

Keywords: intelligence, School, student, methodology, psychodiagnostics, quality of Education.

Xozirgi kunda sivilizatsiya zamonda yashar ekanmiz, Umumta'lim maktablarimizda ta'lim sifatini oshirish avvalo o'quvchini qiynaydigan muammoni aniqlab olish eng muhim omillarda biri bo'lib xisoblanadi. Shunday ekan psixologik diagnostika psixolog uchun eng muhim ishlardab biri.

Psixodiagnostika-psixologik tashhis qo'yish demakdir. Psixologik tashhisning asosiy maqsadi esa shaxsga xos bo'lgan individual psixologik-ruhiy xususiyatlarning holatini va imkoniyatlarini ochib

berish, aniqlashdir. O'quvchini erta psixodiagnostika qilish uning intellectual imkoniyatini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya muassasasiga to'g'ri yo'naltira olish imkoniyatini beradi.

Umumta'lim maktablarida ta'lim sifatini oshirishda o'quvchini intellektual rivojlanishi uchun eng maqbul muhitni yuzaga keltirish asosida ham ruhan, ham jismonan barkamol avlodni tarbiyalash ijtimoiy hayotdagi barcha sohalarining muntazam yuksalishga olib keladi. Ana shunday maqbul muhitni yuzaga keltirish uchun esa eng avvalo, o'quvchining ruhiy va jismoniy holatini, intellekt darajasini va imkoniyatini to'g'ri tayin etish boshlang'ich nuqta bo'lmog'i lozim. Shunig uchun ham o'quvchini psixologik diagnostika qilishning benihoyat muhimligi olimlar tomonidan e'tirof etilgan.

O'quvchining intellektual darajasini va ruhiy holatidan kelib chiqqan holda uning shaxs sifatida shakllanishiga ko'maklashish, unga to'g'ri yondashish uning ruhiy rivojlanishiga mutlaqo muvofiq tarzda zarur bo'lgan ta'lim-tarbiya jarayonlariga jalb qilish zarrur va aksincha, o'quvchini o'z vaqtida diagnostika qilmaslik uning intellectual darajasini mos bo'lmagan muhitga tushishi shaxs kamoloti uchun salbiy bo'lgan oqibatlarga olib kelish tabiiy.

Umumta'lim maktablardagi dasturlarning murakkabligi, yoki o'qituvchining ta'lim va tarbiya berishda noto'g'ri yondashuvi natijasida o'quvchi o'zi uchun zazor bo'lgan individuallashtirish yordani ololmasligi mumkin.

O'qituvchining ta'lim-tarbiya berishda noto'g'ri yondashuvi nafaqat rivojlanishdan orqada qolishning chuqurlashishi, balki o'quvchi o'quv faolyatiga nafaol munosabatning shakllanishi, mantiqiy fikirlashi va shax xususiyatlarining salbiy tomonga moillashuvini yuzaga keltiradi. Bu esa o'z navbatida ruhiy-asab kasalliklarini va funksional buzulishlarini yuzaga keltiruvchi asosiy sabablardan birini bo'lib qolishi ham mumkin. Chunki ko'p hollarda aqliy rivojlanishdagi nuqsonlar, kamchiliklarni na bog'cha davrida, na maktab oldi tekshuruv davrida aniq bilish qiyin. Bu nuqson yoki kamchiliklar bolada boshlang'ich sinfda materialni o'zlashtirish jarayonida, ilk bor qiyinchiliklarga duch kelganda ko'rina boshlaydi, bu kamchiliklar yuzga chiqa boshlaydi.

Boshlang'ich sinflarda o'zlashtira olmaydigan bolalarning ayrimlari rivojlanishi sustlashgan bolalarni tashkil qiladi. Shu bois differensial diagnostika usuli va uslublarini mukammallashtirish o'quvchilarga mos bo'lga o'quv sharoitlarni, koreksion ishlarni to'g'ri tanlash asosida maktabdagi o'zlashtira olmaslik holatlarining oldini olish bilan bir qatorda nuqsoning noaniq tasnif qilinishi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan yomon oqibatlarga yo'l qo'yimaslik uchun o'ta zarurdir.

Ma'lumki o'quvchilarni intellektual jihatdan tashhis qilishda turli usullardan testlardan turli metodikalardan foydalaniladi, zaruriyatga qarab, ularning eng muvafaqqiyatlilarini ko'proq urg'u beriladi.

Hozirgi kundagi ko'pgina tatqiqotchi olimlarning xulosalariga qaraganda, differensial diagnostika maqsadida tanlangan va qo'llaniladiga usul va uslublar testlarning barcha intiyozlarini, yani qulayligi, tekshiruvining aniq lo'ndaligi standartlashtirish imkoniyati va natijalarini matemati tahlil qilish kabi muhim tomonlarini o'z ichiga olish zarur. Shuningdek tekshirishda qo'llaniladiga metodika

o'quvchini o'ta toliqtirmasligi tabiiy sharoitda o'tgazilishi barcha ruhiy jarayonlarni to'la ochib berishi va shu bilan birga tekshiruvchi uchun uning tahlilida hech qanday muammo tug'dirmasligi lozim. Shuni ham ta'kidlash joizki, tekshirish o'tkazilayotgan xududda istiqomat qilayotgan millat va elatning o'ziga xos mentalitetini ham to'la inobatga olish metodikani kuchini, qiymatini, ishomchligini, yanada oshiradi.

Psixologik diagnostika muammolari bo'yicha jiddiy tatqiqotlar olib borgan mashhur olimlar, S.Kirik va V Kiriklarning fikricha o'quvchilar bilan olib boriladigan ta'limiykorreksion dasturni tashkil qilishda o'quvchining asab xolati emas, balki psixologik holati, aqliy imkonyatlari (intellekt tuzilishi) muhimroqdir

Ma'lumki chet mamlakatlar ta'lim tizimida o'quvchilarni intellectual darajasini aniqlashda standartlashgan me'yoriy ma'lumotlarga ega bo'lgan testlardan keng foydalaniladi. Psixolog olimlar o'zining yuqori validligi, ishonchliligi va moslashtirilganligi bilan ajratib turuvchi 3-ta yirik test tizimini alohida qayt etadilar va ular ko'gina mamlakatlarda ham tan olingan.

Bunda tekshiriluvchining aqliy imkonyatini atroflicha ochib bera oladigan “raven, Veksler va Amtxayer” testlaridir. Maskur intellectual testlar orasida psixologiyada D Veksler metodikasi keng tarqalgan. K.M.Gurevich, B.G.Ananay, E.G'oziyev, F.B.Shoumarov, kabi olimlar ham Veksler metodikasining tuzulishi, u yoki bu ruhiy funksilarining rivojlanishi darajasini aniqlash va ularning o'zaro taqqoslash imkonini berishini bir necha bor takidlaganlar.

Aytib o'tish kerakki Veksler metodikasidagi subtestlar mazmuni jihatdan klinikada keng qo'llaniladigan patopsixologik mazmundagi metodikalarda deyarli farq qilmaydi. Bular-o'quvchi fikirlash doirasida va lug'at boyligini organish (I-V subtestlar), aniq vaziyatda uning oz bilimlarini qollab olish malakali (II subtest), arifmetik masalalarni echish orqali ixtiyoriy diqqatni aniqlash (III sutest), tushunchlar orasida analogiya va o'xshash tomonlarini toppish orqali mantiqiy tafakkurni aniqlash (IV sutest), raqamlar qatorini idrok qilish orqali qisqa muddatli xotirasini aniqlash (VI subtest), rasmlardagi etishmaydigan qisimlarni toppish orqali diqqat xususiyatlarni aniqlash (VII subtest), “rasmlar ketma-ketligi” orqali tafakkur aniqlash (VIII subtest), “Kooc kubiklari” harakat koordinasiyasi va vizul sintezini aniqlash (XI subtest), bo'laklardan bir butinni yig'ish orqali tafakkur jarayonlari (X sutest), Kodlash orqali qisqa muddatli xotirani aniqlash (XI subtest) va “labirint” orqali esa o'quvchinig diqqat doirsi va fazoviy idrok qilish xususiyatlarini aniqlash (XII subtest).

Ushbu metodika qo'llanilganda tekshiriluvchining tekshiruv vaqtidagi individual xususiyatlari, hulq-atvori xususiyatlarini hisobga olish zarur. Bu esa ularning intellectual buzilishlar xarakterini aniq baholash va vazifalarni bajarish jarayonida shaxsiy, hamda boshqa nointellektual omillarni ta'sirini aniqlab olish imkonini beradi. Bundan tashqari quydagi ko'rsatgichlarni ham hisobga oladi.

- 1.O'quvchining tekshiruvchi bilan muloqotga kirishuvchanligi:
- 2.Motivatsiya xususiyatari:
- 3.Faolyatning dinamik xarakteriskasi:

4. Diqqat xususiyatlari:
5. Harakatchanlik xarakteriskasi:
6. Nutq xususiyatlari:
7. Vazifalarni bajarish usulli va h.k.o

Shunday qilib, keng qamrovli Veksler testi asosida o'quvchining intellectual rivojlanishini, xususan, uning tafakkur tarsi, bilim, ko'nikma va malakalarining shakllanganlik darajasi faolliyatining dinamik xarakteriskasi, vazifalarni bajarish usullarini tekshirish imkonini beruvchi yaxlit metodika yaratilmoqda. Lekin, g'arb olimlari taklif qilayotgan har qanday metodika bizningcha, milliy ruxiyatdan kelib chiqib bajarilmasa, milliyashtirilmasa kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu bois, testni o'quvchilarga tadbiq qilayotganga vaqtda milliy ong va mahalliy muxit bilan bog'liq omillar xisobga olinishi kerak va shart.

Xulosa: O'rnida shuni aytish mumkinki, tarbiya uzliksiz jarayon bo'lib, inson dunyoga kelishidan boshlab to umrining oxirigacha davom etib boradi. Bu jarayon davomida atrof-muhiddagi voqiya hodisalarning shaxsga salbiy yoki ijobiy ta'sir etishi uning insoniy fazilatlarini qay darajada shakllanganligini belgilaydi. Bugungi kunda ta'lim sohasi oldida turgan eng dolzarb muammolarda biri xa aynan shu maqsadga qaratilgan bo'lib, kelajak avlodni komil shaxs sifatida shakllanishini tamillashdan iboratdir.

Adabiyotlar ro'xati.

1. Saidov A. Historical roots of formation of healthy lifestyle culture psychology in the family //International Journal of Pharmaceutical Research. – 2020. – T. 12. – №. 4. – С. 628-630.
2. Саидов А., Джураев Р. Баркамол авлодни тарбиялаш-соғлом турмуш тарзини шакллантиришда спортнинг ўрни //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 203-208
3. U. Asronova. M.Pardaeva I. Mannapova “Shaxsga yo'naltirilgan metodik xizmat”. Toshkent. 2013.
4. Дружинин В.Н. Психология: общих способностей. С-Петербург Питер 1999.
5. Axmedov, A. (2022). The negative effect of internet gambling on youth psychology. AsianJournalof Multidimensional Research, 11(5), 76-79
6. Diyorugli, A. A. (2022). The negative effect of public culture on youth consciousness and its social psychological features. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(5), 289-291.
7. Ugli, AkhmedovA. D., et al. "Depressive Behavior in Sports Competitions and Their Characteristics of Will-sustainability." JournalNX, vol. 6, no. 04, 2020, pp. 50-53
8. Axmedov A. ZAMONAVIY DUNYODA YOSHLARNI INTERNET TAHDIDLARIDAN HIMOYA QILISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI (KIBERBULLING) //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. B8. – С. 1629-1633.

9. Axmedov A. OMMAVIY MADANIYATNING YOSHLAR ONGIGA SALBIY TA’SIRI VA UNING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. В7. – С. 1115-1118.
10. Saidov, A., & Saydullaev, J. (2022). УЗБЕК ОИЛАЛАРИДАГИ ТАРБИЯНИНГ ИЖТИМОИЙ-ПСИХОЛОГИК АХАМИЯТИ. Science and innovation, 7(В8), 1649-1654.
11. Ismailovich, A. S. (2020). Problems Of Improving Psychology Of Healthy Lifestyle Of Uzbek Family. Scientific reports of Bukhara State University, 4(1), 313-318.
12. SharifjonTo'lqino'g A. et al. TA’LIM-TARBIYA TIZIMI VA O’QITUVCHILAR FAOLIYATIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING AHAMIYATI //MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH. –2022. –Т. 1. –№. 11. –С. 57-60.